

**KATALOG RUKOPISA NACIONALNE I SVEUČILIŠNE BIBLIOTEKE
U ZAGREBU. OBRADIO ŠIME JURIC. ZAGREB: NACIONALNA I SVEUČI-
LIŠNA BIBLIOTEKA, 1991. KNJ. 1. 287 STR.**

Zbirka rukopisa NSB u Zagrebu jedna je od najvećih u Hrvatskoj. Ima ukupno 3670 jedinica, ne računajući rukopisne ostavštine i zbirku korespondencije. Iako ta zbirka ne sadrži najstarije rukopise na tlu Hrvatske (oni se najvećim dijelom čuvaju u nad-biskupijskim i samostanskim zbirkama te u Arhivu HAZU), objavljivanjem Kataloga omogućuje se široj znanstvenoj i kulturnoj javnosti uvid i bolji pristup toj zbirci koja je raznovrsnošću svoga sadržaja nezaobilazno vrelo za izučavanje hrvatske kulture i naših veza sa svijetom. Rukopise NSB je obradio prof. Šime Jurić, bibliotekarski savjetnik i dugogodišnji voditelj Zbirke rijetkih i dragocjenih knjiga i rukopisa NSB.

Objavljivanje Kataloga rukopisa NSB zamišljeno je kao niz knjiga. Prvu knjigu s opisom 658 rukopisa za tisak je priredio prof. Dražen Budiša. On je napisao i predgovor u kojem sažeto izlaže povijest rukopisne zbirke NSB. Temelj zbirke rukopisa NSB čine djela iz knjižnice ukinutog Isusovačkog kolegija u Zagrebu (1773), koju je preuzela novoosnovana Pravoslavna akademija. Kasnije se ta zbirka proširivala donacijama i kupnjom. U sastav zbirke ušli su rukopisi koje je Akademiji oporučno ostavio Baltazar Adam Krčelić (1777) te darovali Josip Jelenić (1777), grofica Eleonora Patačić (1818) i biskup Maksimilijan Vrhovac (1818). Zbirci su pridruženi i rukopisi iz knjižnice bana Nikole Zrinskoga koju je Sveučilišna knjižnica otkupila 1892–1893. te preko 700 rukopisa otkupljenih iz ostavštine Ljudevita Gaja. U predgovoru D. Budiša navodi i druge prinove rukopisa i daje skicu koja može poslužiti za izradu jednog cjelovitog prikaza povijesti ove vrijedne zbirke rukopisa. Iako se u opisu rukopisa na više mjesta spominje »Dar Zemaljskog arhiva u Zagrebu«, u uvodu se ne navodi da je upravo Zemaljski arhiv predao Sveučilišnoj knjižnici razmjerno velik broj rukopisa. Dopuštanjem Predsjedništva Zemaljske Vlade br. 4946 Pr. od 19. listopada 1901. i br. 1435 Pr. od 24. ožujka 1902. Kr. sveučilišnoj knjižnici predana su 123 rukopisa, a Sveučilišna knjižnica je Arhivu ustupila 53 isprave, najvećim dijelom iz ostavštine Ljudevita Gaja. Ponovno 1913. godine Zemaljski arhiv je također Kr. sveučilišnoj knjižnici predao znatan dio rukopisa. Među ostalim Zemaljski arhiv je Sveučilišnoj knjižnici predao i prijevod Svetoga pisma Staroga i Novoga zavjeta od B. Kašića (pa je krivi podatak u opisu R 3613. da je kupljen u Rabu 1864. od Ivana Tome Gožinića). Knjižnici su predani veoma vrijedni književni i glazbeni tekstovi (kao npr. autograf Porina i Ljubavi i zlobe Lisinskoga, da spomenemo samo neke). Zemaljski arhiv je i drugom prilikom predao Sveučilišnoj knjižnici brojne rukopise. Tako su u Sveučilišnu knjižnicu dospjeli i ispisi za Illyricum Sacrum D. Farlatija i J. Coletija (R 3034 i 3036), premda se većina rukopisnih ispisa za Illyricum sacrum čuva u Hrvatskom državnom arhivu (HDA) (Fond Fanfogna-Garagnin). Naveli smo samo neke primjere, iako bi vrijedilo ovu razmjenu između HDA i Sveučilišne knjižnice obraditi temeljito. U predgovoru se navode i prinove brojnih ostavština osobito između dva rata i posljednjih godina, pa tako arhiv časopisa »Nova Evropa« te rukopisna ostavština Miroslava Krležu.

Obavijesti radi, valja napomenuti da su dijelovi iz ostavština pojedinih osoba (Đuro Šurmin, Emil Laszowski, Vladimir Lunaček, Dušan Plavšić, Kosta i Lujo Vojnović, Vjekoslav Spinčić) tek fragmentarno dospjeli u Zbirku rukopisa NSB, dok je najveći dio tih ostavština pohranjen u HDA.

U predgovoru se ništa ne govori o metodologiji i kriterijima obrade rukopisa. Ne donosi se ni uobičajeni popis kratica.

Rukopisi su obrađeni slijedom signatura, od R 3001 – R 3670 bez obzira na njihovu starost (srednjovjekovni i novovijekovski rukopisi) i na pismo (latiničko, njemačka gotica, glagoljica, bosančica, ćirilica) i jezik (latinski, hrvatski, njemački i dr.). Prema dosta uobičajenoj praksi u svijetu (a i kod nas), radije bismo se opredijelili za obradu glagoljskih i ćirilskih rukopisa u zasebnoj knjizi, kao što se npr. predviđa u zasebnoj knjizi obrada arapskih rukopisa (kako stoji u predgovoru). Očito su izvorne signature (a i fizički smještaj) utjecale i na jedinstvenu obradu rukopisa, pa su npr. rukopisi pisani glagoljicom, bosančicom i ćirilicom (očito samo dio koji posjeduje NSB) opisani pod brojevima 356–379.

U opisu je usvojena jedinstvena metodologija, pa nema razlike između obrade srednjovjekovnih i novovijekovskih rukopisa, što je inače uobičajeno u suvremenoj katalogizaciji rukopisa. Njemačke »Richtlinien Handschriftenkatalogisierung«¹ i austrijske upute »Handschriftenbeschreibung in Österreich«² imaju zasebna pravila za srednjovjekovne rukopise i one nastale u kasnijem vremenu. Kod srednjovjekovnih rukopisa traži se znatno podrobnija obrada.

Ovaj Katalog daje najosnovnije podatke o rukopisima: naslov, vrijeme nastanka, vanjski opis rukopisa, kratki sadržaj, zapise i literaturu. Svaki je rukopis označen rednim brojem (od 1 do 658), a signatura (s eventualnim starijim signaturama) donosi se na kraju opisa (inače se najčešće stavlja na samom početku opisa).

U pregledu sadržaja najčešće se navode izvorni naslovi poglavlja ili dijelova rukopisa, pri čemu se ti tekstovi doslovce prenose (transliteriraju) bez ujednačavanja pisanja velikih i malih slova, a razjašnjenje kratica stavlja se u zagrade. Nije jasno po kojim su kriterijima doneseni počeci (Incipit) i završeci tekstova (Explicit). Oni se donose kada je to potrebno radi identificiranja samoga teksta. Redovito se uvrstavaju u opis tekstova Biblije, Corpus iuris civilis, klasičnih autora, patrističkih tekstova, tekstova srednjovjekovnih autora koji su objavljivani u Migne, Monumenta Germaniae Historica i drugih sličnih zbirki. U novovijekovskim tekstovima oni se najčešće izostavljaju, posebno kada je bibliografskim opisom tekst jasno određen. Oni se eventualno mogu upotrebljavati kod anonimnih pjesama ili rasprava. Nema razloga npr. u opisu urbara navoditi Incipit i Explicit, jer je on određen samom

¹ Richtlinien Handschriftenkatalogisierung, Deutsche Forschungsgemeinschaft. Unterausschuss für Handschriftenkatalogisierung. Bonn-Bad Godesberg 1973. Ove upute imaju tri dijela: Mittelalterliche Handschriften. Nachmittelalterliche Buchandschriften i Nachlässe und Autographen.

² Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-Historische Klasse Denkschriften, 122 Band. Veröffentlichungen der Kommission für Schrift- und Buchwesen des Mittelalters. Uredio Otto Mazal, Beč 1975, 135–172.

naznakom lokaliteta za koji je izrađen (R 3297). U ovom primjeru u opisu je mnogo važnije navesti sadržaj urbara s rubrikama. Slično vrijedi npr. za Povlastice Karlobaga (R 3296). Iz opisa nekih rukopisa ne vidi se pravi sadržaj, posebno kada je opis sastavljen od ispisa izvornih naslova poglavlja (Usp. npr. R 3294). Kod nas je s toga gledišta uzoran opis glagoljskih rukopisa HAZU koji je izradio Vj. Štefanić. No, time se postavlja pitanje izrade obveznih uputa i normi za katalogiziranje rukopisa po uzoru na druge europske narode. Takve norme i upute bile bi neophodne i prije tiskanja drugoga sveska, kako bi se pojedinosti opisa mogle ujednačiti već i u ovome Katalogu rukopisa NSB. Tako će se izbjeći propusti kod izrade sličnih kataloga za ostale knjižnice.

Katalogu je dodano Abecedno kazalo autora i naslova s napomenom da će se u posljednjem svesku objaviti »kumulativna kazala za cijelu ediciju«. Ovakvo kazalo je sasvim nedostavno. Korisnik praktički mora pročitati cijelu knjigu ako se želi uvjeriti da li ima podataka koje on traži. Za ovakva izdanja nužno je za svaki svezak (osim u slučaju da su svi svesci izišli odjednom sa jedinstvenim kazalom) izraditi detaljna kazala imena, predmeta i mjesta, koristeći sam sadržaj opisa, a ne samo naslove. Kao primjer navodimo npr. opis R 3108 Zbornik dubrovačkih pjesnika 17. i 18. st. U stvari to su rukopisi drama Antuna Gledevića, Džone Palmotića, Šiška Gundulića i Vlaha Škvadria. Problem je još složeniji kada su u pitanju npr. povijesni rukopisi. Zbirka rukopisa NSB sadrži velik broj rukopisa zapisnika Hrvatskoga sabora i njegovih odbora, koji se navode u kazalu kao »Acta et articuli«, »Acta regnicolaris congregationis«, »Acta regnicolaria deputationis«, »Proiectum de coordinatione cassarum civicarum«, »Protocollum postulatorum et gravaminum«. Izrada abecednog kazala autora i naslova dovodi npr. i do toga da se na različitim mjestima nalaze podaci o tekstovima Biblije (Pismo sveto Staroga zakona, Sveti evangeliumi Jezusa Kristuša, Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta). Moguće je odgovoriti na ovaj prigovor da su se u Abecednom kazalu strogo pridržavali kriterija »autora« i »naslova« prema bibliotekarskim načelima. Kriteriji pune informacije, posebno kada je riječ o vrlo različitim rukopisima u kojima su koji put naslovi naznačeni i naknadno, traže drugačiji pristup izradi kazala, kako bi na temelju njih istraživač mogao doći do osnovne obavijesti o sadržaju. Nadamo se da će taj propust biti ispravljen u ostalim svescima.

Objavljivanje kataloga poput ovoga od fundamentalnog je značenja za kulturu jednoga naroda. Bogatstvo sadržaja rukopisa postaje dostupno širem krugu istraživača tek onda kada su oni stručno obrađeni i kada o njima imaju punu informaciju. Ovaj pothvat NSB slijedit će, vjerujemo, i druge knjižnice u Hrvatskoj.

Josip Kolanović